Tekst 1

Geveltsjefrysk

(1) De erkenning fan it Frysk is wer in stap fierder. It Ferdrach fan Lissabon dat yn it plak komt fan de Europeeske grûnwet, krijt in Fryske fertaling. Jûchhei! Of is dat dochs earder in kwestje fan geveltsjefrysk?

(2) Wat wie de doetiidske minister Ben Bot fan Bûtenlânske Saken yn it neijier fan 2004 heechhertich. Der kaam in grûnwetlik ferdrach fan Europa oan. Mei de mooglikheid om it oer te setten yn talen dy't yn bepaalde regio's fan grut belang binne. Spanje griep de kâns oan en soarge foar Katalaanske en Baskyske ferzjes. De Britten gunden Wales in grûnwet yn de eigen taal. Wêrom dan gjin grûnwet yn it Frysk? Bot fûn dat net nedich. De Europeeske grûnwet wie sa'n grou dokumint, 492 siden, dat it oersetten soe in slompe jild kostje. Wa soe de grûnwet lêze yn it Frysk? De doelgroep wie beheind. De Britten hiene dat ek konkludearre foar it Skotske Gaelic. Boppedat binne Friezen it Nederlânsk ek aardich machtich, beklamme de CDA-minister. Hy wie derfan oertsjûge dat it mei in Nederlânske ferzje wol ta koe. Dêrby kaam dat Nederlân noait Europeeske ferdraggen yn it Frysk oerset. Wêrom diskear dan wol?

(3) Tsjin de ôfwizing fan Bot kaam ferset fan de FNP, deputearre Bertus Mulder en de Twadde Keamerfraksje fan GrienLinks. In Fryske oersetting soe symboalysk fan grutte wearde wêze. Dit wie net samar in ferdrach. It wie de grûnwet foar Europa.

(4) Uteinlik gong Bot yn 'e maitiid fan 2005 om. Der wie in referindum oer de grûnwet op kommendeweis. Wêrom de Friezen tsjin jin yn it harnas jeie as dat kostbere stimmen kostje kin? It slagge net mear om de Fryske oersetting foar it referindum op 1 juny klear te hawwen. Der kaam allinne in Fryske ferzje fan de gearfetting. De kosten fan al it fertaalwurk soene Ryk en provinsje diele.

(5) De belofte fan in Fryske oersetting wie net foldwaande om it referindum te winnen. Nederlân stimde de grûnwet ôf. Der kamen nije ûnderhannelingen. Europa swakke mei op fersyk fan Nederlân it grûnwetlik ferdrach ôf ta in gewoan ferdrach.

(6) Den Haach liet witte dat der ek fan dat ferdrach fan Lissabon in Fryske oersetting komt. Deputearre Jannewietske de Vries wie der o sa mei op 't skik. Se priizge de symboalyske wearde. Mei in offisjeel ûndertekene ôfskrift fan de Fryske oersetting yn it argyf fan de Rie fan Ministers wurdt de status fan de taal ferhege en dêr kin de provinsje him yn de korrespondinsje mei it Ryk op beroppe.

(7) Mar mei watfoar rjocht kin men derop oantrune om dat wiidweidige ferdrach – al 270 siden en dan komme de protokollen der noch by – yn it Frysk oer te setten? It mei no fan Den Haach absolút gjin grûnwet hjitte, it is in 'gewoan' Europeesk ferdrach. Mar it is wol it earste ferdrach dat útdruklik oanjout dat de stikken ek yn regionale talen ferskine meie. Fertsjinnet dy status de útsûndering om diskear wol in oersetting te meitsjen?

(8) De Nederlânske Grûnwet bestiet hast hûndert jier. Dêr is noait in offisjele Fryske oersetting fan ferskynd. Dochs begripe de Friezen reedlik goed wat der yn dy grûnwet stiet en besykje se dêrnei te hanneljen. De arguminten fan Bot wêrmei't er de oersetting doedestiids ôfwiisde, geane wer hielendal op. Al dy drokte om wat Fryske sentiminten del te bêdzjen!

9) Ungemurken makket Den Haach ek sûnder in Fryske oersetting fan it Ferdrach fan Lissabon al mear wurk fan de twadde rykstaal. Fan Tresoar ferskynden de statuten twatalich yn de Staatscourant. Ek de advertinsje foar de nije Kommissaris fan de Keningin ferskynde foar it earst twatalich yn it offisjele meidielingeblêd fan it Ryk.

(10) Der sille mear minsken wêze dy't soksoarte Fryske teksten lêze as dy't oait de goed fjouwerhûndert Fryske siden fan it Europeeske ferdrach útplúzje sille. Der binne grif mear fan sokke praktyske saken dêr't foarrang oan jûn wurde kin. Op de website fan it Ministearje fan Binnenlânske Saken steane wol teksten yn it Papiamintsk mar net yn it Frysk en soe dêr pas echt wat oan te feroarjen wêze as der in Frysktalich boekwurk yn it ûnderste burolaad by de Rie fan Ministers leit?

Nei: Marcel de Jong, Leeuwarder Courant fan 12 april 2008

Tekst 2

Jong ûndernimme is gjin spultsje

(1) Punten score en race tsjin in deadline: selsstannich ûndernimmen liket bytiden wol in 'real life computergame'. Alex en Chamin fan Mediaheads kinne deroer meiprate: it hawwen fan in eigen bedriuwke is dreech en ferslaavjend tagelyk.

(2) Alex Strooisma (27) sit mei de hannen omheech efter syn buro oan de Iewâl yn Ljouwert. "Moatst no ris sjen nei al dy papieren hjir. Subsydzjeoanfragen, rekkens, formulieren om de oeren te ferantwurdzjen en gean sa mar troch. Dit is net leuk mear. Wy binne media-spesjalisten en sûnder help fan in ekonoom of in accountant komme wy der net út." Kollega Chamin Hardeman (ek 27) skodhollet boppe in beker kofje. "Nee, dit makket dy echt net happy."

(3) De papieren op it buro binne adressearre oan Mediaheads, it bedriuw fan Alex en Chamin. Sûnt har ôfstudearjen yn 2007 oan de oplieding Communication and Multimedia Design wurkje se selsstannich oan media-opdrachten. "Mar eins ha wy beide foaral in passy foar gaming en digitale televyzje, en dy dingen wolle wy graach kombinearje. Us ambysje? In tv-programma meitsje oer gaming en dan foaral de wrâld dêromhinne. Der binne sa'n soad jongeren dwaande mei bygelyks kompjûterspultsjes dy't mei in sport te meitsjen hawwe en dêr bestiet soms, krekt lykas yn de echte sportwrâld, in serieuze kultuer omhinne. Sa wurde yn Dútslân de spilers dy't meidogge oan autoracing-games goed sponsore en behannele as echte sporthelden. Dy kant wolle wy graach sjen litte. Us dream is dat ús programma sis mar de Studio Sport fan de gaming-wrâld wurdt, mar dan oanbean op in digitale stjoerder, dy't minsken thús fia in kastje ûntfange kinne."

(4) Om sa'n programma foarelkoar te krijen moat der hiel wat wurk fersetten wurde. Chamin: "Wy ha hûnderttûzen euro oan subsydzje krige om in pilot te ûntwikkeljen; dêr biede we minsken digitale televyzje by oan en litte dan ek in programma oer gaming sjen, 'Gamenations' ha we dat neamd. No, dy pilot hat in skoft draaid yn Noard-Fryslân en op dit stuit sitte we yn it lêste trajekt. Wy binne oan it evaluearjen en wolle no jildsjitters sykje dy't it sponsorje wolle. Mar dêr komme we foarearst net oan ta

om't der in hiel soad wurk en gedonder efter de pilot weikomt. Sa krije we de subsydzje yn parten, mar we ha wol ús fêste lesten en rekkens dy't we betelje moatte. No sitte we dus mei in tydlik jildtekoart, want we ha noch net alle subsydzje binnen. Wat moatte wy dwaan? It iennichste dat we ferkeapje kinne, is ús printer en de kompjûter, mar fierder ha we gjin kapitaal op 'e bank."

(5) Alex falt syn kollega by: "Sokke saaklike dingen witte je net yn 't foar, dêr hienen we eins wat mear begelieding by hawwe moatten. As startende ûndernimmer wurdst yn it djippe goaid en moatst oeral mar doel oer ha. Wy hienen leaver wat mear stjoering hân, ek al soe dat yn de foarm fan in hiel ferfelend griis mantsje mei in rekkenmasine wêze. Sa'n man soe ús warskôgje kinne foar ûnferwachte rekkens en oare wichtige saken. No kinne we ús deadlines net helje om't we it sa drok hawwe mei it útstellen fan betellingen. We kinne noch krekt ús eigen lean oermeitsje."

(6) Mar wêrom geane de jonges dan net oan it wurk by in baas? Auto fan de saak, sekerheid, in trettjinde moanne ... "Ja, dêr tink ik wolris oer nei. At it hiele buro fol leit mei papier en dyn dei bestiet út lestige telefoantsjes, dan bliuwt der net folle oer fan dyn ambysjes. Wy wurkje ús út 'e naad en sjogge der noch neat foar werom. Dat is killing. Us freonen ha soks net, dy wurkje allegearre by in grut bedriuw. Mar dochs leau ik yn ús wurk en boppedat is it ferslaavjend om selsstannich dwaande te wêzen. Dat jout sa'n kick, dêr kin gjin jild tsjin op. Fansels wol ik ek graach in Bentley, haha, mar no kin ik al myn 'skills' brûke om fierder te kommen en hjir myn eigen dingen te dwaan", fertelt Chamin.

(7) Mei 'hjir' doelt Chamin op Fryslân. Mar is dizze provinsje it goeie plak foar de ambysjes fan Mediaheads? "Miskien binne wy ús tiid foarút, want yn dizze provinsje en sowieso yn Nederlân is gamen noch in ûnbekende wrâld. Spitich, want Fryslân wol mei technology en ynnovaasje in soarte fan Finlân wurde. Dêr past gaming hiel goed by. Je kinne gaming brûke by edukaasje, toerisme en mear fan datsoarte gebieten. It foardiel is dat Fryslân op dat mêd noch in 'ruraal' gebiet is en dat der dus noch in hiel wurkfjild iepen leit."

(8) Ek al is der op it buro fan de mannen fan Mediaheads hast gjin frij plakje mear te sjen, romte foar plannen en ambysjes is der yn alle gefallen wol. "De kommende moannen ha we noch wat opdrachten en kinne we efkes foarút. Yn de tuskentiid wurkje we gewoan hiel hurd oan Gamenations, miskien moatte we it noch wat oanpasse oan de ynteresses fan de konsumint hjir. Dan hoopje wy dat we it trochsette kinne. En dan? In eigen BV fansels!"

Nei: in artikel fan Marijke Roskam yn Frysk Tematydskrift fan febrewaris 2008

Tekst 3

Tink yn kânsen, net yn bedrigings

(1) Fryske ûndernimmers binne nochal behâldend. Dat betsjut dat se gjin tige wylde, mar ek net faak hiel domme dingen dogge. Foar't se op grutte skaal ynvesteare, wolle se der wis fan wêze dat der kâns fan slagjen is. It betsjut dat it ûndernimmersklimaat yn Fryslân frij stabyl is. “Dat wol net sizze dat der gjin ynnovaasje plakfynt”, sa stelt MKB[1)]-foarsitter Rutger Boelsma.

(2) Boelsma: “In punt is dy ivige beskiedenens fan de Friezen. Minsken út it westen fan it lân witte it allang: de *unique selling points* (usp's) fan Fryslân binne de rêst, de romte, de betelbere prizen fan de huzen en – miskien it alderwichtichste – de grutte betrouberens fan de minsken. Goed, it duorret eefkes foardatst se kennen learst, mar dan witst ek krekt watst oan har hast. It is net om 'e nocht dat der safolle Friezen by it NOB – it fasilitêr produksjebedriuw foar radio, tv en nije media – wurkje. As se sizze dat it dekor fiif minuten foar de útstjoering klear stiet, dan is dat ek sa. As wy al dy usp's no ris goed útdrage soenen.

(3) Dat de provinsje heger oplate minsken min fêsthâlde kin, is soargelik yn ús eagen. Wy hawwe te meitsjen mei in ‘braindrain’. Minsken mei in akademysk of hbû-nivo kinne hjir gjin baan fine en geane nei de Rânestêd. Oan de oare kant sjochst dat fjirtigers dy't har libben in bytsje op oarder hawwe (troud, bern en in goede baan), weromkomme nei Fryslân. It binne benammen minsken dy't de provinsje al kenne, se binne hjir opgroeid of binne op ien of oare wize al yn 'e kunde kommen mei wat Fryslân te bieden hat. En sokke minsken dy't har hjir nei wenjen sette, ynvesteare yn de ekonomy. Yn it foarste plak knappe se har wenning of wenbuorkerij op. Fierder jouwe se jild út foar it libbensûnderhâld. Se reizgje miskien minder faak nei it bûtenlân, mar keapje in boat en bliuwe yn de provinsje. En by eintsjebeslút: as se op jierren komme, ynvesteare se noch yn de soarch. En ferjit net: dat lêste is ek klearebare hannel. Net allinne it fuortgean fan heger oplate minsken, ek it feit dat in behoarlik tal ûndernimmers mei it bedriuw ophâldt, is gjin goede ûntwikkeling. Op dit stuit binne der sa'n 40.000 ûndernimmers ynskreaun by de Fryske Keamer fan Keaphannel. Ynkoarten hâlde 10.000 yn ferbân mei de leeftyd dermei op. In tredde part dêrfan jout oan dat it bedriuw hielendal ferdwynt. It giet dêrby faak om famyljebedriuwen dêr't gjin opfolger foar is. Dêrfoaroer sjogge we de 45-plussers, dy't troch reorganisaasjes of oare oarsaken sûnder wurk komme te sitten. Wy hopen dat dy yn it gat stappe soenen en har as selsstannich ûndernimmer ynsette ynstee fan mei de earms oer elkoar te wachtsjen oant it CWI[2)] har in baan oanbiedt. Mar it liket derop dat de minsken dêrta de enerzjy of moed net hawwe. Dat is spitich want wy rêde it net op mei allinne de jeugd en boppedat giet der op dy wize in protte kunde en enerzjy ferlern. Wy binne in skoftsje lyn as MKB mei bussen fol jongeren nei yndustryterreinen gien en hawwe sa letterlik fraach en oanbod by inoar brocht. Miskien moatte wy nochris neitinke oer in soartgelikens projekt foar 45-plussers. De fraach is altyd: wêr helje we it jild wei?

(4) It is allegearre hiel kwetsber. Fryslân hat yn ferhâlding in protte taleveringsbedriuwen, dus as it ekonomysk wat minder giet, is dat al gau te

fernimmen. Dêr komt noch by dat in protte simpel hânwurk nei it bûtenlân giet. Mei sokke goedkeape arbeidskrêften kinne wy net konkurreare. Dat moatst dan ek net wolle. Ik sjoch wol goede kânsen yn de rekreative sektor. Dêr is noch in wrâld te winnen. Meitsje fan Fryslân it Toskane fan it Noarden, rop ik wolris. No geane we de grins oer om mei ús fuotten ta de ankels yn de druven te stean, dat fine wy geweldich, mar we hawwe hjir ek genôch attraksjes. Gearwurking tusken de ûndernimmers soe hiel wat ekstra's opsmite kinne. Tink oan in mienskiplike site fan alle boateferhierders, dy is der net. Belangstellenden soenen dan maklik sjen kinne wêr't se hinne moatte om in bepaald type boat te hieren.

(5) Wy fan it MKB hawwe fierder ien grutte winsk: dat der in optimale oansluting komt mei de opliedings. Dat wol fan beide kanten mar net slagje. In foarbyld: der kaam ris in persoan mei in sublym idee by my. Hy koe dat sels net útwurkje. Ik haw doe kontakt socht mei in hegeskoalle en him dêrhinne ferwiisd. Mar it paste net yn harren ûnderwiisprogramma. Dat is spitich. Wy wolle dochs wol graach dat ideeën út de praktyk wei in plak krije kinne yn it ûnderwiis."

Nei: in artikel fan Gerry Hijlkema yn Frysk Tematydskrift fan febrewaris 2008

noot 1 MKB = Midden- en Kleinbedrijf

noot 2 CWI = Centrum voor Werk en Inkomen